

İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi
Journal of the Human and Social Science Researches
[2147-1185]

[itobiad], 2020, 9 (2): 1039/1064

1919 Paris Barış Konferansı'nda Türk Tezleri

Turkish Theses in Paris Peace Conference of 1919

Hanefi YAZICI

Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İİBF

**Asst. Prof., Bandırma Onyediy Eylül University, Faculty of Economics and
Administrative Sciences**

hyazici@bandirma.edu.tr

0000-0002-8099-0491

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 02.12.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 26.04.2020
Yayın Tarihi / Published : 14.06.2020
Yayın Sezonu : Nisan-Mayıs-Haziran
Pub Date Season : April-May-June

Atıf/Cite as: YAZICI, H . (2020). 1919 Paris Barış Konferansı'nda Türk Tezleri. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 9 (2), 1039-1064. Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/issue/54141/654281>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 - Karabuk University, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

1919 Paris Barış Konferansı'nda Türk Tezleri

Öz

Paris Barış Konferansı 1919 yılında barışın şartlarını belirlemek için toplanmıştır. Konferansta, galip ve mağlup devletlerin temsilcileri arasında oldukça şiddetli tartışmalar cereyan etmiştir. Aslında konferansı yönlendirenler Büyük Dörtlü olarak ifade edilen İngiltere Başbakanı David Lloyd George, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson, Fransa Başbakanı Georges Clemenceau ve İtalya Başbakanı Vittorio Emanuele Orlando idi ve genelde galip devletlerin taleplerini ön plana çıkarıyorlar ve savaş sonrası Almanların geleceğe yönelik planlarını durdurmayı hedefliyorlardı. Bu çalışma Paris Barış Konferansı'na davet edilen iki Türk heyetinin tezlerini incelemektedir. Konferansın üzerinden 100 yıl geçmesine rağmen günümüzde bu konferansın etkileri tarihçiler ve bilim insanları tarafından tartışılmaya devam etmektedir. İstanbul hükümeti adına barış konferanslarına katılan Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa, Ankara hükümetiyle birlikte hareket ederek milli mücadelenin kazanılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Özet

Paris Barış Konferansı, 1.Dünya savaşı sonunda mağlup devletlerin durumlarını belirlemek ve bu devletlerle yapılacak antlaşmaların şartlarını belirlemek ve bir daha böyle küresel savaşın olmamasını temin edecek kalıcı bir barış sağlamak amacıyla yapılmıştır. Wilson ilkeleri doğrultusunda sömürgecilik bundan sonra yapılamayacağı için buna alternatif olarak manda ve himaye fikri ortaya atılmıştır. Böylece Manda Sistemi resmi olarak uygulanmaya başlamış ve Irak, Suriye ve Filistin'e manda sistemi ile yönetecek devletlerin atanmasına karar verilmiştir.

Gizli antlaşmalarla İtalya'ya verilmesi gereken İzmir ve çevresi, İngiltere, kendi çıkarları doğrultusunda özellikle Akdeniz'de güçlü bir İtalya yerine zayıf Yunanistan'ı tercih ettiği için, Yunanistan'a bırakılmıştır. İtilaf Devletleri, konferansın sonunda Osmanlı Devleti dışında diğer devletlerle barış şartlarında anlaşmış fakat Osmanlı topraklarını kendi aralarında paylaşma konusunda uzlaşamadıkları için sadece Osmanlı Devleti ile yapılacak barış antlaşmasını ertelemiştir.

Paris Barış Konferansı başladıktan sonra ülke içinde sürekli artmakta olan tepkileri önlemek amacıyla İstanbul Hükümeti sık sık bildirimler yayınlamıştır. Bu bildirimlerin genel amacı halkı sükunete davet etmek ve azınlıkları taşkınlık yapmamaları yönünde yatıştırılmaya yöneliktir. İstanbul Hükümeti daha ciddi tedbirler alamadığı için çeşitli bölgelerde halk kendi inisiyatifleriyle kurtuluş mücadelesi başlatmak için cemiyetler kurmuştur. Örneğin İzmir ve çevresinin Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'a bağlanması kararı verince bu kararı tanımama anlamında İzmir'de Reddi İlhak Cemiyeti kurulmuştur. Dolayısıyla halk hiçbir zaman teslimiyetçi bir şekilde tutum belirlemedi ve işgal girişimi her yerde protesto edilmiş ve Millî Mücadele'nin başlamasını tetiklemiştir.

İzmir'in işgali üzerine İstanbul Hükümeti bölgede olayları incelemek için uluslararası bir komisyon kurulmasını teklif etmişti ve böylece ABD Yüksek Komiseri Amiral Mark Lambert Bristol başkanlığında Fransız, İngiliz ve İtalyan temsilcilerden müteşekkil bir araştırma komisyonu, bölgede yaptığı incelemeler neticesinde bir rapor hazırlamıştır. Bu rapora göre, Yunanlıların İzmir'i işgal etmesi haksız gerekçelere dayanmaktadır. Bölgede Türkler çoğunlukta olup, Rumların katledildiği iddiası gerçek değildir. Bölgede yaşayan Rumların güvenliği tehlikede değildir. Yunan askerleri bölgeden derhal çekilmeli ve onların yerine İtilaf Devletleri'nin askeri güçleri gelmelidir.

Millî Mücadele Yunan işgaline karşı başarılar gösterince İtilaf Devletleri Sevr Antlaşmasını zorlayamamış ve yapılan müzakereler neticesinde Yunan işgali sona ermiştir. Millî Mücadele'de Ahmet Tevfik Paşa, barış konferanslarında, Ankara hükümetiyle birlikte hareket ederek önemli bir rol oynamıştır. İtilaf Devletleri başta halkın çoğu Müslüman olan sömürgelere sahip İngiltere olmak üzere Türkiye'nin ana topraklarını bölmenin ileride İslam ülkelerinde ciddi bir istikrarsızlık doğurabileceği yönünde endişeye sahiptiler. Ayrıca Türkiye'nin egemenliğini ortadan kaldıracak makul hiçbir sebepte yoktu.

Londra Konferansı'nda müzakereler başladığında, diplomasi tecrübesi çok iyi olan Ahmet Tevfik Paşa, diplomatik bir üslupla söz sırası kendisindeyken konuşmasını kısa tutmuş ve söz hakkını Ankara heyeti temsilcisine bırakmıştır. Bu bağlamda Ahmet Tevfik Paşa, İtilaf Devletlerinin İstanbul hükümeti ile Ankara hükümeti arasındaki görüş ayrılığında istifade etmelerine mâni olmuştur. Çünkü İtilaf Devletleri İstanbul ve Ankara heyetlerini Londra'da karşı karşıya getirerek görüşmelerden olumlu netice ile dönmelerini engellemeye çalışmıştı. Dolayısıyla, Ahmet Tevfik Paşa'nın bu tahmin etmedikleri asil tavrı İtilaf Devletlerinin mevcut planlarını boşa çıkartmıştır.

Barış konferansları genellikle büyük devletler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda savaşları sona erdirmek için düzenlenmiştir. Londra Konferansı da benzer şekilde Sevr Barış Antlaşması'nın şartlarının tasdik ettirilmesine yönelik bir konferans olmuştur. Bu konferansta Yunan heyeti Sevr esaslarına dayanarak İngiltere ile iş birliğine gitmiş ve İngiliz heyetinin desteğini almıştır. İtilaf Devletleri Ankara heyetini konferansa davet ederek TBMM'nin hukuki varlığını resmi olarak teyit etmiştir. Ayrıca Ankara heyeti konferansa katılmak suretiyle barıştan yana bir tavır sergilediğini uluslararası kamuoyuna ilan etmiştir. Londra Konferansından sonra Ankara heyeti temsilcisi Bekir Sami Bey'in İtilaf Devletleri ile karşılıklı imzalamış olduğu ikili antlaşmalar TBMM tarafından kabul edilmemiştir. Diğer taraftan konferans Yunan ordusunun kaybettiği 1.İnönü Savaşı sonrası toparlanması ve yeniden savaş yapabilmesi için zaman kazandırmıştır. Dolayısıyla daha Ankara heyeti yurda dönmeden Yunan ordusu saldırıya geçmiş ve 2.İnönü Savaşı başlamıştır. Artık diplomatik yollarla kazanılmayan mücadele askeri başarılar ile elde edilebilmiştir. Bu savaşı da kaybeden Yunanistan daha sonra İngiltere'nin de teklifiyle barış imzalamaya mecbur kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Barış, Konferans, Paris, İstanbul Heyeti, Ankara Heyeti.

Turkish Theses in Paris Peace Conference of 1919

Abstract

The Paris Peace Conference convened in 1919 to negotiate the peace treaties. During the conference, the representatives of the allied and defeated central powers debated details about the terms of the peace. In fact, the British Prime Minister David Lloyd George, President of the United States Woodrow Wilson, French Prime Minister Georges Clemenceau, and Italian Prime Minister Vittorio Emanuele Orlando, who were known as the Big Four, dominated the proceedings and tried to prevent the German plans in the future. This study examines the theses of two Turkish delegations invited to the Paris Peace Conference. Although 100 years passed since the conference, the effects of this conference continue to be discussed by historians and scientists. Grand Vizier Ahmet Tefik Pasha, who participated in peace conferences on behalf of the Istanbul government, played a key role for the national struggle by acting with the Ankara government.

Summary

The Paris Peace Conference was held at the end of the First World War to determine the status of the defeated states and to determine the terms of the treaties with these states to provide a perpetual peace to ensure that such a global war would not break down again. Because of the anti-colonist discourse of Wilson's principles, the idea of mandate was brought forward as an alternative. Thus, the mandate system was officially implemented, and it was decided to appoint states that will govern Iraq, Syria and Palestine under the mandate system.

İzmir and its surroundings, where should be given to Italy by secret treaties, were left to Greece, since England preferred weak Greece to strong Italy for its interests. At the end of the conference, the Allies agreed with all states for peace conditions but postponed the peace treaty only with the Ottoman State as they were not able to agree on how to share the Ottoman lands. Just as the Paris Peace Conference started, the Istanbul Government issued statements to prevent the protests in the country. The general purpose of these statements was to calm the public and minorities down.

Since the Istanbul Government was not able to take more serious precautions, the people in various regions had to take initiative to establish committees of national defense. For example, when İzmir and its surroundings were connected to Greece at the Paris Peace Conference, the Rejection of Annexation Committee was established in Izmir. Therefore, the public never determined a submissive attitude and the occupation triggered the National Struggle.

After the occupation of Izmir, the Istanbul Government asked for an international commission to investigate the events in the region, and thus a research commission composed of French, British and Italian representatives under the chairmanship of the US High Commissioner Admiral Mark Lambert Bristol prepared a report. According to the report, the Greek occupation of Izmir was based on unfair reasons. Turks were the majority in the region and the claim that the Greeks were massacred was not true. The Greeks living in Izmir were not in danger. Greek soldiers should withdraw from the region immediately, and the military forces of the Allies should replace them.

When the National Struggle showed a great success against the Greek occupation, the Allies decided that the Treaty of Sevres could not be enforced and had to be revised and as a result of the negotiations, the Greek

occupation ended. In the National Struggle, Ahmet Tevfik Pasha played an important role as he acted with the Ankara government in peace conferences. Allies, especially the UK with Muslim colonies, were concerned about dividing Turkey since it would lead to a serious destabilization in Islamic countries. There was also no reasonable cause for the limitation of the sovereignty of Turkey.

When the negotiations started at the London Conference, Ahmet Tevfik Pasha, experienced diplomat, addressed a short speech and recognized the representative of the Ankara delegation in a diplomatic style. In this regard, Ahmet Tevfik Pasha did not give a chance to the Allies to utilize from the disagreements of the Istanbul and Ankara governments. Because the Allies provided a hostile environment for the delegations of Istanbul and Ankara not to have any favorable outcomes. Therefore, this unexpected noble attitude of Ahmet Tevfik Pasha reversed the plans of the Allies.

Peace conferences have usually been organized by great powers to end the wars in favor of their own interests such as the London Conference, which forced the terms of the Treaty of Sevres. At this conference, the Greek delegation collaborated with the British delegation and got their support. The Allies inviting the Ankara delegation to the conference officially approved the Grand National Assembly of Turkey. In addition, by attending the conference the Ankara delegation proclaimed to the world public opinion that they were pro-peace. However, bilateral treaties signed by Bekir Sami Bey on behalf of the Ankara delegation with the Allies just after the London Conference were disapproved by the Grand National Assembly of Turkey. On the other hand, the conference gave time for the Greek army to recover after the First Battle of İnönü. Therefore, before the Ankara delegation returned Turkey, the Greek army attacked and started the Second Battle of İnönü. The National Struggle resulted in success by military powers, otherwise it was no longer possible by diplomatic negotiations. The Greeks lost all battles in Turkey and had to sign peace with the full proposal of England.

Keywords: Peace, Conference, Paris, Istanbul Delegation, Ankara Delegation.

Giriş

Demokrasinin temsilcisi olduğunu iddia eden I. Dünya Savaşı'nın galip devletleri, uluslararası sistemi kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmek için Paris'te bir barış konferansı düzenlemiştir (Ediz, 2015: 94). Konferans özellikle Alman İmparatorluğu'nun kuruluş yıldönümü olan 18 Ocak 1919 tarihinde toplanmıştır (Köse, 2016: 108). Bu bağlamda galip devletlere, barış antlaşmaları sonunda yeni dünya düzenini istedikleri gibi şekillendirme fırsatı doğmuştur. Ocak 1919'dan Haziran 1919'a kadar Paris dünyanın temyiz mahkemesi ve parlamentosu olmuştur (Macmillan, 2004: 6). Paris Barış Konferansı'nda ABD Başkanı Woodrow Wilson, Fransa Başbakanı Georges Clemenceau ve İngiltere Başbakanı Lloyd George yapılan bütün antlaşmalarda etkin rol oynamıştır. Konferansı yönetirken bu üç devlet adamının önlerinde barış organizasyonunu düzenlemek için örnek alabileceği tek antlaşma sadece Avrupa ülkeleriyle sınırlı kalan 1815 Viyana Kongresi'ydi (Macmillan, 2004: 5). Osmanlı Devleti ile ilgili alınan kararlar genellikle Birinci Londra Konferansı'nda alınmış (Şubat 1920), San Remo Konferansı'nda onaylanmış (Nisan 1920) ve Sevr Antlaşması'nda imzalanmıştır (Fromkin, 2018: 351).

I. Dünya Savaşı'nın mağluplarından birisi olan Osmanlı Devleti ile barış antlaşmasının maddeleri diğer mağlup devletlerle olduğu gibi Paris Konferansı'nda müzakere edilmiştir. Almanya ile yapılan *Versailles*, Avusturya ile yapılan *St. Germain* ve Bulgaristan ile yapılan *Neully ve Trianon* Barış Antlaşmalarında *self determinasyon* (milletlerin kendi kaderlerini belirleme ilkesi) ilkesine göre hareket edildiği halde, bu ilke özellikle Osmanlı Devleti ile yapılan *Sevr Antlaşması'nda* dikkate alınmamıştır. Sevr Barış Antlaşması'nda ne yazık ki diğer mağlup devletlerle yapılan tüm barış antlaşmalarına kıyasla oldukça ağır hükümler vardı (Sander, 2010: 400-404). İtalya, konferansta İngiltere ve Fransa'nın adil davranarak İtilaf devletleriyle birlikte savaşa katılması halinde kendisine 1917 yılında St. Jean de Maurienne Antlaşması ile Osmanlı topraklarında vaat edilen payını almak istiyordu. Dolayısıyla konferansta öncelik başta Almanya olmak üzere Avrupa konularına ayrıldı ve Osmanlı Devleti daha sonraya bırakıldı. 30 Ocak 1919'a kadar Osmanlı Devleti konferansta gündeme getirilmedi (Fromkin, 2018: 368).

Margaret Macmillan *Paris 1919: Dünyayı Değiştiren Altı Ay* başlıklı kitabında konferansı kısaca şöyle tasvir etmektedir: "*Barış konferansının düzenlendiği Paris şehri adeta 1919 yılında dünyanın başkenti gibidir. Konferans 1919 dünyasının en önemli işi olarak görülmekte, barışın mimarları da dünyanın en güçlü insanlarından oluşmaktadır. Barışın mimarları aralarında anlaşmalara varmakta, ittifaklar kaleme almakta, kurumlar ve yeni ülkeler yaratmaktadırlar. Sıradan insanlar gibi beraber yemek yemekte ve tiyatroya gitmekte, tartışmalar, kavogalar yaşanmakta, toplantı salonu terk edilmekte, yeniden barışılmakta ve hiçbir*

şey olmamış gibi görüşmelere kalındığı yerden devam edilmektedir” (Macmillan, 2004: 1-7).

Hiç şüphesiz adil olmayan bir barış antlaşmasının uzun süreli olma şansı çok zayıftır zaten Paris Barış Antlaşması yaklaşık 20 yıl sonra yeni bir Dünya Savaşı'nın çıkmasına engel olamamıştır. Bu yüzden İtilaf Devletleri tarafından Birinci Dünya Savaşı sonrası mağlup devletlere dayatılan ağır ve haksız hükümler antlaşmaların yapıldığı andan günümüze pek çok kişi tarafından başarısızlık olarak yorumlanmıştır. İngilizler Anglo-Fransız Deklarasyonu'nda Osmanlı sonrası kurulacak ulus devletlerde örneğin Irak'ta olduğu gibi yerli nüfusun özgür seçimini destekleme sözü verdikleri halde bu sözlerini tutmadılar hatta bu sözlerin hatırlatılmasını boş laf olarak kabul edip ciddiye almadılar (Barr, 2016: 115). İtilaf devletlerinin 12 Ocak 1919'da Quai d'Orsay'daki dışişleri ofisindeki ilk toplantısıyla ilgili olarak İngiliz diplomat Harold Nicolson günlüğüne, bir Fransız, bir İtalyan, bir Amerikan ve bir İngiliz'in bir konuda anlaşması için ikna edilmesinin kolay olmadığını, çoğunluğun anlaşmasının kolay, oybirliğiyle anlaşmanın ise imkansız ya da felç edici bir netice ile mümkün olabileceğini not düşmüştü (Barr, 2016: 81). Ayrıca Nicolson'ı haklı çıkaracak şekilde konferansın en yaşlı lideri ve ev sahibi olan Fransız Başbakan Clemenceau, barış yapmanın savaş yapmaktan daha zor ve karmaşık olduğunu dile getirmişti. Bir söylentiye göre Wilson ve Lloyd George'u sevmediğinden dolayı onları kastederek konferans boyunca Hz. İsa ve Napolyon Bonaparte arasında kalmak zorunda olduğu için sıkıntılı olduğunu ifade etmişti (Macmillan, 2004: 35).

Konferansta neticede Osmanlı Devleti dağıldıktan sonra Mezopotamya, Filistin ve Suriye'de tek başlarına kendilerini idare edebilecekleri zamana kadar geçici mandater yönetimler oluşturulması kabul edildi (Barr, 2016: 83). Barış konferansında kararların nasıl alındığını İngiliz heyeti danışmanlarından Arnold Toynbee şöyle aktarmaktadır: *“Lloyd George'un benim varlığımı unutup yüksek sesle düşünmeye başlaması beni çok sevindirdi, Mezopotamya... evet... petrol... Mezopotamya'yı almamız, Filistin, ... evet... kutsal topraklar... Siyonizm ... Filistin'i almak zorundayız, Suriye ... him... ne var Suriye'de? Orayı Fransızlar alsın.”* (Macmillan, 2004: 374) Görüldüğü gibi Barış Antlaşması yeni bir emperyalizmle eşdeğerdi, İngiltere, Fransızlara tavizler vererek ve Yahudilere bir devlet kurdurarak Osmanlı topraklarını istediği gibi paylaşılacak ve fırsatlardan istifade edecekti.

Paris Barış Konferansı ve Osmanlı Heyetinin Davet Edilmesi

Birinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan devletler Paris'te geleceği kendi çıkarlarına göre şekillendirmek üzere bir barış konferansı düzenlemeye karar vermişti. 18 Ocak 1919'da başlayan konferansın ilk toplantısına Osmanlı Devleti davet edilmemişti (Macmillan, 2004: 1-7). 30 Mayıs 1919'da

yapılan toplantıda İngiltere Başbakanı Lloyd George, Fransa Başbakanı Georges Clemenceau ve İtalya Başbakanı Vittorio Emanuele Orlando bir Osmanlı heyetinin konferansa davet edilmesine karar vermişti. İtilaf Devletleri 12 Şubat 1920'de Osmanlı Devleti ile ilgili anlaşmayı hazırlamak için toplandıklarında Lord Curzon bu gecikmenin sebebini ABD'den beklemedikleri cevabın gecikmesine bağlamıştır (Fromkin, 2018: 348). Aslında bu karar değişikliğinde Hintli Müslümanların Türkiye lehine yaptıkları girişimlerin etkin rolü olduğu da söylenebilir. Osmanlı Devleti aleyhine politikalar yürüten İngiliz devlet adamları Hindistan Müslümanlarının yoğun tepkisiyle karşılaşınca bu konuda hassasiyet göstermek zorunda kalmıştır. İngiltere'nin Hindistan İşleri Bakanı Edwin Samuel Montagu Hindistanlı Müslüman delegeleri konferansa davet etmiş ve üç Müslüman delegeden birisi olan Ağa Han konferansta yaptığı konuşmada savaşın asıl saldırganları olan Almanya'dan Berlin'in ve Avusturya'dan Viyana'nın alınmadığını dolayısıyla İstanbul'un Türklerden alınmasının haksızlık olduğunu ifade etmişti. Müslüman sömürcülere sahip olan İngiltere ve Fransa Hindistan Heyeti'nin isteklerini göz ardı edemezdi. Özellikle Montagu Müslümanların Hindistan'da isyan çıkarabileceği konusunda Paris'te bulunan İngiliz delegeleri uyarmış ve bu konuda sorunla karşılaşmamak için Osmanlı Devleti'yle adaletli bir antlaşma yapılmasını tavsiye etmiştir (Köse, 2016: 119-120). Bu bağlamda, İstanbul'da bulunan Fransız Yüksek Komiseri De France, 1 Haziran 1919'da Sadrazam Damat Ferit Paşa'yı ziyaret ederek Osmanlı Devleti'ni resmi olarak barış konferansına davet etmiştir (Tansel, 1977: 257-258). Aslında konferansta Almanya'ya uygulanmayan bir tavır Osmanlı Devleti için uygulanmış ve anlaşma hazır olmadan Osmanlı heyetinin Paris'e gelmesine izin verilmişti (Macmillan, 2004: 427). Dolayısıyla Osmanlı heyetinin Paris'e gelmesi kamuoyunda basit bir vakıa gibi algılanmasına yol açmıştır. Bununla birlikte İstanbul hükümeti konferansa gidildiği takdirde iyi bir netice alınacağını ve haksız olan işgallere karşı konferansın bir çözüm olabileceğini düşünüyordu (Ediz, 2015: 94).

Meclis-i Vükela 3 Haziran 1919'da Paris Barış Konferansı'nda Osmanlı Devleti'ni Sadrazam Damat Ferit Paşa başkanlığında otuz beş delegeden oluşan bir heyetin temsil etmesine karar verdi (Çetin, 2015: 328). Heyette yer alacakların bir kısmı müşavir sıfatıyla görev yapacaktı. Özellikle, tecrübelerinden istifade edilmesi için Ahmet Tevfik Paşa'nın heyette bulunmasını Sultan Vahdeddin istemişti. Padişah'ın ısrarıyla görevi kabul eden Ahmet Tevfik Paşa istemediği bazı kişilerin heyette yer alması halinde Paris'e gitmeyeceğini kesin bir dille ifade etmişti (Çetin, 2015: 328).

Paris'te Osmanlı Devleti'ni temsil edecek heyet üyeleri hakkında zaman zaman basında olumsuz eleştiriler çıkıyordu. Örneğin Ahmet Tevfik Paşa kabinesini mecliste zor duruma düşürdüğü iddia edilen Rıza Tevfik Bey'in heyette bulunması eleştiri konusu yapılırken, heyet üyelerine ayrıca birkaç gazeteci ilave edilmesi gerektiği savunuluyordu. Bu eleştirilerin dikkate

alınması çok önemliydi çünkü bu konferansın Osmanlı Devleti için son bir fırsat olduğu kanaati yaygındı. Bu bağlamda Damat Ferit Paşa yerine konferansta Ahmet Tevfik Paşa gibi tecrübeli bir devlet adamının temsilci olmasını isteyenlerin görüşleri basında destek buluyordu (Çetin, 2015: 329).

Heyeti eleştirenlerden bir grubun Padişah'a gönderdikleri bir telgrafta heyet üyelerinin güncel siyasi olayları kavrayacak tecrübeye sahip olmadıkları için heyetin değiştirilmesi talep ediliyordu. Bu telgraftan sonra halkın güvendiği bir isim olan Ahmet Tevfik Paşa barış konferansı heyetine dahil edilmiştir (Biren, 1993: 198-199). Heyet üyelerini önceden Padişah'ın onayına sunduğu halde Damat Ferit Paşa, Ahmet Tevfik Paşa ile yaptığı görüşmede bu konudan bahsetmemiş ve heyettekilerin isimleri gazetelerde çıkmasına rağmen bunun kesin olmadığını beyan etmiştir. Heyet isimlerinin önceden Padişah'ın onayına sunulduğunu öğrenen Ahmet Tevfik Paşa, Damat Ferit Paşa'dan izahat istemiş ve listeyi Padişah'ın onayına kendisi sunduğu halde Damat Ferit Paşa listeyi henüz görmediğini ifade etmiştir (Biren, 1993: 199). Ahmet Tevfik Paşa adeta olacakları önceden tahmin etmiş ve Damat Ferit Paşa heyetinin Paris Barış Konferansı'nda başarılı olamayacağını belirtmiştir.

Bu arada İngiliz Amiralî Calthorpe, İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon'a gönderdiği mektupta Damat Ferit Paşa ve Ahmet Tevfik Paşa'nın İngiliz politikalarına güvendiklerini ve desteklediklerini belirtmektedir (Şimşir, 1992: 6). Paris'e giden Damat Ferit Paşa başkanlığındaki heyet 6 Haziran'da Fransızların Demokrasi adlı zırhlısı ile Dolmabahçe'den hareket etmiştir. İngilizleri gücendirmek istemeyen Ahmet Tevfik Paşa ise rahatsızlığını bahane ederek ilk heyetle gitmemiş ve daha sonra İngilizlere ait Ceres savaş gemisiyle yola çıkmıştır (Akşin, 2010: 372).

Damat Ferit Paşa, konferansın 17 Haziran 1919 tarihli toplantısında yaptığı konuşmada hazırlanan bir muhtıra olduğunu ve konferansa sunulacağını belirterek savaş zamanındaki olaylardan İttihat ve Terakki Fırkasının sorumlu olduğunu söylemiştir (Köse, 2016: 110-111). 23 Haziran'da Konferans Başkanlığı'na teslim edilen muhtıra özetle şöyleydi:

- Edirne ve Türklerin çoğunlukta olduğu Batı Trakya 1878 Berlin Antlaşmasında belirlenen sınırla Türklere kalacaktı.
- Anadolu'da Türk sınırları doğuda savaş öncesinde olduğu gibi kalacak, Musul ve Diyarbakır ile Halep'in bir kısmı Türk sınırları içinde yer alacaktı.
- Sahile Yakın Adalar, tarihsel olarak Osmanlı Devleti'ne aitti ve geniş özerklik verilerek Osmanlı Devleti'nde kalacaktı.

- Erivan'da bir Ermenistan Cumhuriyeti kurulursa sınır hattı için referandum yapılması kabul ediliyordu, Osmanlı Devleti topraklarında kalan Ermenilere kültürel ve ekonomik haklar verecekti.

- Arabistan, Suriye, Hicaz, Yemen, Irak ve Osmanlı parçası olan diğer yerler Sultan'a bağlı olarak idari özerklikle yönetilecek ve Sultan'ın sınırlı sayıda temsilcisi ve muhafızı Mekke, Medine ve Kudüs'te bulunacaktı.

- Mısır ve Kıbrıs konularında İngiltere ile müzakere yapılacak ve çözüm yolu bulunacaktı. Antlaşma imzalanınca işgal askerleri Osmanlı topraklarından çekilecekti. Osmanlı halkı birlik ve bağımsızlıktan yanaydı (Köse, 2016: 111-112).

ABD Başkanı Wilson, Damat Ferit Paşa'nın isteklerine karşı çıktı ve İstanbul'un bir Türk şehri olmadığını ve barışın sağlanması için Türklerin Avrupa'dan tamamen çekilmesi gerektiğini söyledi. Türk heyetine verilecek cevap İngiliz Dışişleri Bakanı Balfour tarafından hazırlandı. Balfour Osmanlı Devleti'nin durduk yerde İtilaf Devletleri'ne karşı savaş açtığını iddia ediyordu (Köse, 2016: 111). Aslında İtilaf devletleri Osmanlı topraklarını paylaşmak için önceden kendi aralarında gizli antlaşmalar yapmıştı. Diğer milletlere kötü davranıldığı hususunda Osmanlı Devleti'ni suçlamaları tamamen gerçeklerden uzaktı, çünkü İtilaf Devletleri'nin işgal ettikleri ülkelerde insanlık dışı muameleler yaptıkları inkar edilemez bir gerçektir.

Diğer taraftan hazırlanan muhtıra metninin bir Fransız irtibat subayına tashih ettirilmesini doğru bulmadığını söyleyen Ahmet Tevfik Paşa'ya göre, kendisinin birçok uzmana danışarak hazırlattığı metnin heyette istişare edildikten sonra konseye sunulması daha uygun olacaktı. Ahmet Tevfik Paşa Padişah'la yaptığı görüşmede "Otuz beş sene evvel Paris'te Süveyş Kanalı Konferansına birinci murahhas sıfatıyla gönderilmiş olduğum halde bu defa mahza fermanı hümayuna imtisalen Ferid Paşa maiyetinde bulunmaya muvafakat ettiğini" söyleyerek aslında diplomasi konusunda Ferit Paşa'dan daha tecrübeli olduğunu ima etmişti (Çetin, 2015: 337).

Maliye Nazırı Mehmet Tevfik Bey, Ahmet Tevfik Paşa'nın heyete geç katılması üzerine "Tevfik Paşa'nın hala bize iltihak etmiş bulunmaması fena olmuştu, zira damadı zapt edemeyişimiz neticede bizi feci vaziyetlere düşürebilirdi, eğer Tevfik Paşa da bizimle beraber olsa idi, belki Ferit Paşa'ya az çok söz geçirmek mümkün olurdu diye düşünüp üzüliyordum. Hâlbuki anlaşıldığına göre, Damat zaten onu beklemek niyetinde değildi. Maksadı Tevfik Paşa gelmeden evvel, konferansa girip bir muvaffakiyet elde etmek, dolayısıyla, onun varlığına ihtiyaç bulunmadığını böylece göstermekti. Tevfik Paşanın da böyle yavaş davranarak vaktinde bize katılmamış olmasına ayrıca şaşırıyorum" sözleriyle eleştiri getirmiştir (Biren, 1993: 213).

Benzer şekilde heyet üyelerinden Filozof Rıza Tevfik Bey şu eleştirilerde bulunmuştur: "...Benim bildiğim Tevfik Paşa hazretlerinin rahatsız olmalarından

dolayı bize alalacele katılmadıklarıdır. Fakat bekleyebildik. Paris'te de hatta birinci nota takdim edilmeden Tevfik Paşa hazretlerinin henüz gelmediklerini Damat Ferit Paşa'ya ihtar ettim. Tevfik Paşa'nın uzun tecrübelerinden istifade ederiz. Beklesek daha iyi ve daha kaide perverane olur dedim. Sulh konferansı huzuruna bir defa çıkacak değiliz ya, ikinci defasında kendileri de bize refakat edebilirler. Fırsattan istifade edelim. Vakit kaybetmeyelim diye cevap verdiler." (Çetin, 2015: 337) Eleştirilerden anlaşıldığı gibi, Damat Ferit Paşa Ahmet Tevfik Paşa'yı beklememiş ve heyet üyeleriyle istişarede bulunmadan kendi görüşleri istikametinde tek başına hareket etmiştir (Biren, 1993: 214).

Damat Ferit Paşa'nın muhtırası neticede ciddiye alınmadı (MacMillan, 2004: 428). Ayrıca Fransa Başbakanı Clemenceau muhtıraya verdiği cevapta Osmanlı Devleti aleyhine "...Siz, kendinizi İslam âleminin iftihar ettiği bir mevcudiyet ve bu âlemi temsil eden bir kuvvet zannediyorsanız aldanıyorsunuz" sözleriyle ağır eleştirilerde bulundu. Bu eleştirileri abartılı ve haksız bulan Ahmet Tevfik Paşa "... Bu cevapta öyle garip cümleler vardı ki gülmemek elden gelemezdi. Mesela "Müslüman Türkiye, Protestan Almanya, Katolik Avusturya, Ortodoks Bulgaristan, dünyayı soymak için birleştiler" sözleriyle hem Damat Ferit Paşa'nın muhtırasındaki cümleleri hem de müttefikler adına cevap veren konferans başkanı Clemenceau'nun ifadelerini eleştirmekteydi. Ahmet Tevfik Paşa'ya göre müttefiklerin bu şekilde olumsuz cevap vermesi olumlu beklentileri olan Damat Ferit Paşa'yı bir hayli üzmüştü (Çetin, 2015: 340).

Damat Ferit Paşa'nın verdiği ikinci muhtıraya 28 Haziran'da cevap veren Clemenceau, muhtıralardaki uluslararası sorunlarla ilgili karar vermek için uzun süreye ihtiyaç olduğunu bu yüzden Osmanlı heyetinin Paris'te uzun süre kalmasına gerek olmadığını bildirmiştir. Bunun üzerine Damat Ferit Paşa ve heyet üyeleri İstanbul'a dönmeye karar vermişlerdir (Tevfik, 2013: 80).

İngiliz istihbarat raporlarında Osmanlı heyetinin Paris'teki faaliyetleri hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. Örneğin Osmanlı heyetinin hangi tarihlerde nerelere yolculuk yaptığı gibi bilgilerle birlikte ayrıca heyette bulunan Ahmet Tevfik Paşa gibi üyelerin önemli şahsiyetler olduğu dahi vurgulanmıştır. Raporda Osmanlı heyetinin Paris'teki görüşmelerden memnun kalmadığı ve özellikle İngiliz desteğine güvendiği bilgisi yer alırken, Damat Ferit Paşa'nın Paris'te olumlu karşılanmadığı ifade edilmekteydi (Çetin, 2015: 343-344).

İstanbul'a dönen Osmanlı heyeti hakkında basında ciddi eleştiriler yer almıştır. Özellikle Damat Ferit Paşa heyet üyelerinin fikrini almamak ve kendi başına hareket etmekle suçlanmıştır. Bununla birlikte Paris konferansından eli boş döndüğü için yoğun eleştirilere muhatap olan Damat Ferit Paşa istifa ettiği halde Padişah tarafından tekrar sadrazamlığa getirilmiştir (Ediz, 2015: 110). Büyük ihtimalle Padişah sadrazamlığa

getirmek için Damat Ferit Paşa'dan başkasına güvenmiyordu, aksi takdirde bu kadar başarısızlığa rağmen Damat Ferit Paşa'nın tercih edilmesinin başka bir izahı olması gerekir.

San Remo Konferansı

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra oldukça uzun bir süre geçmesine rağmen Osmanlı Devleti ile herhangi bir barış antlaşması yapılmamıştı. Paris Barış Konferansı'na katılan Damat Ferit Paşa eli boş olarak döndüğü için konferansta Osmanlı Devleti ile bir barış antlaşması imzalanmamıştı. 18 Nisan 1920 tarihinde başlayan San Remo Konferansı İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında yapılan en önemli barış konferanslarından biridir. İtilaf devletleri İtalya'nın San Remo şehrinde kendi aralarında mutabakata vardıkları konuları müzakere etmek üzere 22 Nisan 1920'de Osmanlı Devleti'ni konferansa davet etmiştir (Çetin, 2015: 359). San Remo'daki konferansa Osmanlı heyetine Paris'te başarısız olan Damat Ferit Paşa yerine Ahmet Tevfik Paşa başkanlık etmiştir (BOA, DÜİT, 37/32).

Ahmet Tevfik Paşa başkanlığındaki heyet barış antlaşmasını imzalamaya yetkiliydi fakat antlaşmanın İstanbul'da Padişah tarafından onaylanması gerekiyordu. Padişahın onayından sonra antlaşma tekrar Paris'te heyet tarafından imzalanacak ve böylece antlaşma resmi olarak yürürlüğe girebilecekti (ATASE, (İSH 14-A), Kutu 1007, Gömlek 78, Belge 78-3). Ahmet Tevfik Paşa başkanlığındaki heyet İtilaf devletleri tarafından yazılan antlaşmanın kendileriyle müzakere edileceği düşüncesindeydi. Örneğin heyette bulunan Nafia Nazırı Cemil Topuzlu hatıralarında konferans salonuna girince bir masa etrafında İtilaf devletleri ile karşı karşıya oturarak antlaşmanın her maddesini müzakere edeceklerini düşündüklerini "1 Mayıs 1920 tarihinde Versay'a vasil olduk. Birkaç gün sonra itilaf devletlerinin murahhasları bizi Versay'ın tarihi salonunda kabul ettiler. Salonun, bir köşesine yerleşmiş bulunan kürsü gibi bir yere çıkardılar. Halbuki ben, sulh konferansı için ayrılmış olan salona girince yeşil çuha örtülmüş büyük bir masanın etrafına toplanacağımızı, itilaf devletleri murahhaslarıyla karşı karşıya oturacağımızı ve muahedenin her maddesi için ayrı ayrı müzakere ve münakaşada bulunacağımızı zannediyordum. Meğer bu hayalden ibaretmiş ve hakikat, acı hakikat başımıza inen bir tokmak gibi bu hayali silip süpürecekmiş. Nitekim heyeti hakime huzuruna çıkan bir maznun gibi muamele görüyorduk" (Topuzlu, 2003: 201-202) sözleriyle ifade etmektedir.

Dolayısıyla bu hatıralardan anlaşılacağı gibi heyet üyeleri salonda karşılaştıkları bu olumsuz durumu hiçbir şekilde tahayyül etmemiştir. Bununla birlikte heyet üyeleriyle ilgili basında olumlu yazılar çıkmaktaydı. Özellikle Ahmet Tevfik Paşa için geçmişte yapmış olduğu başarılı hizmetlerden dolayı övgü dolu sözler yer alıyordu (Çetin, 2015: 361). Bu arada 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM açıldığı için barış konferansında alınan

kararların onaylanma sorunu ortaya çıktı, çünkü dayatılan kararların TBMM tarafından onaylanma şansı yoktu (Goloğlu, 2014: 246).

San Remo'da hazırlanan barış antlaşması metni Ahmet Tevfik Paşa'ya verilirken salondaki durumu detaylarıyla aktaran uluslararası medyada yapılan yorumlarda Ahmet Tevfik Paşa'nın oldukça ağırbaşlı ve üzgün olduğu belirtilmiştir (Çetin, 2015: 362). Le Temps gazetesinin iddiasına göre Fransızlar Sevr Antlaşması'nın Osmanlı Devleti'nin sonu anlamına geldiğini biliyorlardı. Bu bağlamda Osmanlı Heyetine son saatin geldiğini ima etmek için barış kararlarının Fransa Dışişleri Bakanlığının büyük ayaklı saat anlamına gelen "Horloge" salonunda tebliğ edilmesi tesadüf değildi (Çetin, 2015: 363). *Matin* gazetesi Osmanlı heyetinin antlaşmayı İstanbul'a götüreceğini, görevinin sadece bundan ibaret olduğunu ve Osmanlı Hükümeti'nin antlaşmayı imzalamamak için elinden geleni yapacağını yazıyordu (Çetin, 2015: 363).

San Remo Konferansı için Paris'e davet edilen Ahmet Tevfik Paşa başkanlığındaki heyet Paris'te Reservoir Otelinde kalmıştır (Akşin, 2010: 130). Osmanlı heyeti protokol eşliğinde büyük salondaki yerlerini aldıktan kısa bir süre sonra Fransa Başbakanı Millerand barış şartlarını heyete iletmekle görevlendirildiğini ifade ederek Osmanlı Devleti'ne yazılı olarak cevap vermesi için bir aylık süre verildiğini, Osmanlı Devleti'nin 1914 yılında müttefik devletlere karşı düşmanlığa başladığı için savaşın uzadığı böylece ilerde benzer durumların yaşanmaması adına müttefiklerin tedbir almak zorunda kaldığını söylemiştir (Çetin, 2015: 364).

Fransız Başbakanın konuşması bittikten sonra metnin bir kopyasını alan Ahmet Tevfik Paşa, üzüntülü bir şekilde, heyetin barış şartlarını büyük bir dikkatle inceledikten sonra süresi içinde müttefik devletlere cevap vereceğini belirtmiştir. Antlaşma metnini hemen tercüme eden Osmanlı heyeti barış şartlarının çok ağır olduğuna ve bu haliyle kabul edilemeyeceğine karar vermiştir. Ahmet Tevfik Paşa antlaşma ile ilgili detaylı bilgileri vermek için Damat Ferit Paşa'ya 12 Mayıs'ta telgraf göndermiştir. Ahmet Tevfik Paşa gönderdiği telgrafta antlaşma hükümlerinin bağımsız devlet kavramı ile bağdaşmadığını ifade ederek antlaşmanın bazı maddelerini şu şekilde sıralıyordu: (Çetin, 2015: 365)

- Bazı şartlara bağlı olarak İstanbul başkent olarak kalacak, İstanbul ve çevresi Osmanlı Devleti'nin dâhil olmadığı bir komisyon tarafından idare edilecektir.

- Beş sene sonra çoğunluğun oyuna başvurulmak üzere Osmanlı hâkimiyeti adı altında İzmir Yunanistan tarafından idare edilecektir.

Ahmet Tevfik Paşa telgrafta müttefiklere verilecek cevabı hazırladıklarında önce İstanbul'a gönderecekleri bilgisine de yer verilmekteydi (ATASE, (İSH 10-A), Kutu 576, Gömlek 53, Tarih 18.05.1336). Osmanlı Devlet'ine tebliğ edilen barış şartlarına göre Edirne Yunanistan'a bırakılıyor ve Yunanistan sınırı neredeyse İstanbul'a kadar dayanıyordu. Müslüman nüfus fazla olmasına rağmen Batı ve Doğu Trakya Yunanistan'a katılıyordu (Ediz, 2015: 242). Müttefikler yaptıkları antlaşmanın güce değil adalete dayandığını söyleseler de bu barış antlaşmasının adaletli olmadığı gayet netti. Örneğin diğer mağlup devletlerle yapılan antlaşmalarda arazi ihtilafları söz konusu olduğunda halkın çoğunluğuna riayet ediliyor ve azınlıkların hakları uluslararası hukukla garanti altına alınıyordu.

Sadece İzmir konusu bile barış şartlarının adaletli olmadığını göstermeye yetiyordu. Nüfus çoğunluğunu Rumların oluşturduğu söylenen İzmir'in Anadolu ile bağını kesmek aynı zamanda ticareti de etkileyeceği için Anadolu'da bağımsız bir İzmir'in söz konusu olması mümkün değildi (Ediz, 2015: 138). İstanbul ayrı bir istisnai durumdu, mağlup devletlerin hiçbirine böyle bir haksız şart sunulmamıştı. İstanbul başkent olduğu ve Padişah burada kaldığı halde, Osmanlı Devleti dışında bir komisyon tarafından yönetilecekti. Ahmet Tevfik Paşa bu şartlar altında antlaşmanın kabul edilme şansının mümkün olmadığını oğlu Ali Nuri Bey'e gönderdiği mektupta "... idam hükmünü, mahkum imza etmez... Mağluplardan hiçbirine yapılmayan birtakım şartlar yalnız bize yükleniyor, bu hak, hukuk değildir... Çatalca'ya kadar Yunanlılara verildikten başka İstanbul'da kalmamız bile şartlara bağlanıyor." (Popüler Tarih, 2003: 43) sözleriyle dile getiriyordu.

Ali Nuri Bey heyette bulunan ağabeyi İsmail Hakkı Bey'e gönderdiği mektuplarda barış şartlarına bütün Müslümanların karşı olduğunu ve bu antlaşmayı imzalayacak bir el bulunamayacağını ifade ediyordu. Hatta İtilaf devletlerini destekleyerek onlara güvenenlerin bile bu antlaşmayı kabul etmediklerini yazıyordu (Tarih ve Toplum, 1984: 50-51). Ayrıca uluslararası basında Osmanlı Devleti'ne yapılan barış teklifinin haksız olduğu ve hiçbir devletin barış şartlarını kabul etmeyeceği yönünde yazılar çıkıyordu. Örneğin *Le Monitor* gazetesi barış şartlarında değişiklik olmadığı takdirde Osmanlı Devleti'nin bu antlaşmayı imzalama şansının olmadığını belirten iddialara yer veriyordu (Çetin, 2015: 369).

Ahmet Tevfik Paşa 19 Mayıs tarihinde İstanbul'a gönderdiği ikinci telgrafta antlaşma metninin çok ağır olduğunu ifade ediyordu. Osmanlı Devleti, Trablusgarp, Mısır, Sudan, Adalar, Tunus ve Fas üzerindeki hukuki haklarından vazgeçiyordu (İkdam, 1920: 1). Ahmet Tevfik Paşa 29 Mayıs'ta gönderdiği telgrafında Reşit Bey ve Cemil Paşa'nın heyetin İtilaf devletlerine verilmek üzere hazırladığı cevabı Meclis-i Vükela'da görüşülmesi için İstanbul'a getirmek üzere yola çıktıklarını bildiriyordu (Topuzlu, 2003: 209). Heyet üyelerinden Cemil Topuzlu hatıralarında 10 Haziran'da İstanbul'a ulaştıklarını, Meclis-i Vükela'nın hazırladıkları metni onayladığını ve metni

25 Haziran'da Paris'e götürdüklerini belirtmektedir (Topuzlu, 2003: 209-210).

Damat Ferit Paşa 12 Haziran'da Avrupa'ya gitmeden önce basına yaptığı bir açıklamada barış antlaşmasının şartlarının çok ağır ve diğer mağlup devletlere yapılan uygulamalardan çok farklı olduğunu ifade etti. Bununla birlikte barışın tesis edilmesi için müttefiklerin antlaşmada değişiklikler yapacağı hususunda oldukça umutluydu (İkdam, 1920: 1). Zaten İstanbul'dan hareket ettiğinde Ahmet Tevfik Paşa ve diğer heyet üyelerinin Fransız ve İtalyan basını başta olmak üzere özellikle Fransız Meclisinin önemli üyelerine İngilizlerin İstanbul'a yerleşmeye çalıştıklarını söyleyerek barış şartlarını düzeltme konusunda Fransız ve İtalyanları ikna etmeye çalıştıklarını biliyordu. Eski İstanbul Belediye Başkanı Cemil Topuzlu *80 Yıllık Hatıralarım* başlıklı kitabında Vükela Meclisine tasdik ettirdikleri cevabı konferans için Paris'e götürmeden önce Roma'ya uğradıklarını ve bir otelde gizlice İtalya Dışişleri Bakanı Kont Sforza ile görüşme yaparak destek aldıklarını ifade etmektedir (Topuzlu, 2003: 203). Bütün bunlara rağmen Damat Ferit Paşa'nın İngiltere'nin isteği doğrultusunda bir barış antlaşması imzalamak için Paris'e gitmesi başta Ahmet Tevfik Paşa ve Reşit Paşa olmak üzere heyet üyeleri tarafından pek hoş karşılanmamıştır (ATASE, (İSH 13-A9, Kutu 875, Gömlek 22, Belge 22-1). Üstelik Damat Ferit Paşa 19 Haziran'da Paris'e gelip Ahmet Tevfik Paşayla birlikte Reservoir Otelinde kaldığı halde, başta Fransız Albay Henry olmak üzere çeşitli yabancı gazetecilerle görüşmüş fakat heyet başkanı olan Ahmet Tevfik Paşa ile görüşmekten imtina etmiştir (Okday, 1994: 390-398).

Osmanlı Devleti'nin barış şartlarına cevabı Damat Ferit Paşa tarafından 25 Haziran'da Fransız Başbakanı Millerand'a tebliğ edildikten sonra yapılan çeşitli toplantılarda heyet üyeleri arasında özellikle Damat Ferit Paşa'nın Paris'e gelmesi konusunda tartışmalar çıkmıştır. Özellikle Ahmet Reşit Rey, Damat Ferit Paşa'nın hazırladığı metnin dördüncü maddesinde geçen Ege adalarında Rumların çoğunlukta olduğu ifadesini ilerde müttefik devletler tarafından aleyhte kullanılabileceği için eleştirmiştir (Rey, 2007: 334-336). Barış konferansına Ahmet Tevfik Paşa başkanlığında giden heyetin vereceği cevabın metni Meclis-i Vükela ve Padişah tarafından onaylanmasına rağmen, Damat Ferit Paşa'nın bu cevabı değiştirerek üstelik verilen süre dolmadan aceleyle konferansa sunduğu cevap yoğun şekilde eleştirilmiştir (Okday, 1994: 393). Ahmet Tevfik Paşa tartışmalara son noktayı koyarak Paris'te kalmalarına gerek olmadığını, Reşit Bey ve birkaç kâtip dışında heyet üyelerinin İstanbul'a dönmesine karar vermiştir. Dolayısıyla Damat Ferit Paşa yetkisi olmadığı için Sevr Antlaşması'nı tek başına imzalamamıştır (Akşin, 2010: 219-224).

17 Temmuz'da Belçika'nın Spa şehrindeki konferansta Osmanlı Devleti'nin cevabını reddeden müttefikler antlaşma şartlarının kabul edilmesi için

Osmanlı Devleti'ne 27 Temmuz'a kadar süre vermiştir (Akşin, 2010: 174-176). Müttefikler adeta muhtıra vererek antlaşma imzalanmadığı takdirde gerekli tedbirleri alacaklarını söyleyerek Osmanlı Devleti'ni tehdit etmiştir (Çetin, 2015: 372). Müttefiklere tekrar cevap vermek için 22 Temmuz 1920'de Yıldız Sarayı'nda Padişah Vahdeddin'in başkanlığında düzenlenen toplantıyla ilgili olarak Ahmet Tevfik Paşa şunları ifade etmektedir: *"Ben, iptidadan beri söylediğimi boşuna tekrar ediyorum ve Damat Ferit'e diyordum ki: -bu muahede imza edilemez. İmza etmektense bırakalım galipler, bunu zorla tatbik etsinler. Mukabele edebilirsek ederiz, edemezsek edemeyiz. Fakat imza etmeyiz... Asla böyle bir muahedeyi kabul ve imza etmemeliyiz. Hâlbuki bir heyet yola çıkmış, Fransa'ya gitmiş ve 10 Ağustos 1920'de Sevr Sarayında muahedeyi imzalamıştı."* (Çetin, 2015: 373)

Sevr Antlaşması'nı imzalayan heyette bulunan Rıza Tevfik, antlaşma maddeleri önceden hükümetin bilgisi dahilinde olduğu ve Saltanat Şurasında barış antlaşmasının şartlarının kabul edilmesi yönünde karar verildiği için Hadi Paşa ve Reşad Halis Bey'le antlaşmayı imzalamak mecburiyetinde kaldıklarını söylemiştir (Tevfik, 2013: 140-141).

Barış şartları çok ağırdı, Osmanlı Devleti topraklarının yaklaşık üçte ikisini kaybediyor, ayrıca İzmir ve Trakya'dan men edilerek herhangi bir işgal durumu söz konusu olduğunda meşru müdafaa hakkı bile elinden alınıyordu. Bütün bunların farkında olan Ahmet Tevfik Paşa antlaşmayı paçavraya benzetmiş ve Damat Ferit Paşa'yı ima ederek bunu imzalayacak vicdansız vezirler olduğunu belirtmiştir (Çetin, 2015: 373). Bu bağlamda, Osmanlı heyeti Paris'e barış antlaşmasını imzalamak üzere yola çıktığında Ahmet Tevfik Paşa'nın antlaşmayı imzalatmamak için gösterdiği bütün çabalar boşa gitmiş oldu.

Her ne kadar Osmanlı heyeti Sevr Antlaşması'nı imzalasa da Antlaşmanın onaylanması yani tasdik edilmesi gerekmektedir. Çünkü uluslararası antlaşmalar sadece imza ile yürürlüğe girmez ayrıca bu antlaşmaların onaylanması gerekir. Demokratik yönetimlerde onaylama meclis tarafından, demokratik olmayan yönetimlerde ise devlet başkanı tarafından yapılır. Osmanlı Devleti meşrutiyetle yönetildiği için antlaşmanın Padişah'ın onayına sunulmadan önce meclis tarafından onaylanması gerekiyordu. Bu dönemde Meclis-i Mebusan 4. Damat Ferit Hükümeti zamanında Padişah Vahdettin tarafından dağıtılmış ve yerine yenisi seçilmemişti. Dolayısıyla 5. Damat Ferit hükümeti ve daha sonra kurulan Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa hükümeti zamanında Sevr Antlaşması onaylanmamıştır (Akşin, 2010: 219-220).

Netice itibariyle Sultan Vahdettin Sevr Antlaşması'nı onaylamamış ve bu antlaşma resmi ve hukuki bir evraka hiçbir zaman dönüşmemiş sadece bir taslak olarak tarihteki yerini almıştır. Vahdettin hatıralarında Sevr Antlaşması'nı zaman kazanmak için mecburen imzalattığını fakat hiçbir

zaman onaylamak niyetinde olmadığını beyan etmiştir (Akşin, 2010: 223-224). Ayrıca hatıratında Sevr Antlaşması'nı onaylamaya zorlandığı takdirde tahttan feragat edeceğini ve milleti aleyhine olan bu antlaşmayı asla onaylamayacağını ifade etmiştir. Bu konuda Ahmet Reşit Rey, Padişah Vahdettin'i antlaşmaya imza atmaması konusunda *"Bu işte başka bir mesele de var: Antlaşma layihasının 139. Maddesinde "Türkiye, diğer bir devletin hakimiyet ve salahiyet-i kazaiye (yargı yetkisi) hususundaki bütün haklarından katiyen feragat eder" deniliyor; bundan dolayı "Emiru'l-mü'minin" unvanına sahip olan şahsınız tarafından tasdik ve tasvip buyurulması, fazla olarak, hilafetten çıkarılmak demektir. Ecdadımızdan büyük bir padişahın yüce gayretleriyle hanedanınıza verilen ve asırlardan beri herkesin kabul ettiği bu sıfatı ne kendinizden ne de sizden sonrakilerden koparabilirsiniz. Böyle bir durum, maazallah, saltanatımız için ebedi bir leke olur"* (Rey, 2007: 403) sözleriyle ikna ettiğini iddia etmektedir.

Londra Konferansı

Anadolu'da başlayan Millî Mücadele hareketi düzenli orduya dönüşerek Yunan ordusuna karşı başarılar elde etmeye başlayınca müttefikler Sevr Antlaşması'nın şartlarında değişiklikler yapmak için önerilerde bulundular (Sonyel, 2014: 117-118). Örneğin İngiliz Yüksek komiseri H. Rumbold Sevr Anlaşmasında değişiklik yapılması gerektiğini aksi takdirde çözümün zor olacağına yönelik iddialarda bulunmuştur (Artuç, 1988: 268). Şark meselesini çözüme kavuşturmak isteyen müttefikler 21 Ocak'ta Paris'te toplandılar ve Fransa Başbakanı Aristide Briand Sevr Antlaşması'nın bazı maddelerinde düzenlemeler yapılmasını önerdi. Bu öneriye İtalya temsilcisi Dışişleri Bakanı Sforza çıkarlarının gözetilmesi şartıyla destek verdi ve Ankara hükümetiyle antlaşma yapılmasını teklif etti. Benzer şekilde Lord Curzon Sevr Antlaşması'nda düzenleme yapılmasını destekledi çünkü İngilizlerin Osmanlı topraklarında oldukça önemli ticari yatırımları vardı ve bunları riske atmak daha önceden bahsedildiği gibi İngiliz şirketleri için kolay değildi (Biren, 1993: 420-421).

Toplantıda ayrıca Fransa Başbakanı Briand tarafından yeni bir konferans düzenlenmesi teklifi kabul edildi ve Ankara hükümetiyle Yunan hükümetinin bu konferansa birlikte davet edilmesi kararlaştırıldı (Sonyel, 2014: 120). Bu kararla müttefikler Londra'da bir konferans düzenleyerek yeni Türkiye ve Yunan hükümetleriyle görüşerek Şark Meselesini çözüme kavuşturmayı umuyorlardı. Paris Konferansı başkanı Briand, İstanbul ve Atina'daki Fransız temsilcilerine 21 Şubat tarihinde Londra'da Sevr Anlaşması maddelerini görüşmek üzere bir konferans toplanacağını duyurdu. Ankara hükümetinin Osmanlı heyetiyle birlikte konferansa temsilci gönderebileceği ve ayrıca Yunan hükümetinin de bu konferansa katılacağını bildiren telgrafla, Ankara hükümeti müttefikler tarafından ilk defa resmi olarak muhatap alınmış oldu (ATASE, (İSH 11-B), Kutu 745, Gömlek 63, Belge 63-1 a). Londra Konferansı davetini kabul eden İstanbul

hükümeti konferansa gidecek temsilcilerin belirlenmesi için Ankara hükümetiyle temas kurmuştur. Bu bağlamda Ahmet Tevfik Paşa Mustafa Kemal Paşa'ya Sevr Antlaşması'nda değişiklikler yapılması maksadıyla Londra'da 21 Şubat tarihinde düzenlenecek konferansa davet edildiklerini ve Ankara hükümetinin Osmanlı heyetiyle birlikte konferansa katılmasının kabul edildiğini bildiren bir telgraf göndermiştir:

"25 Kanun-ı Sani 1921 tarihinde Paris'te in'ikad eden meclis tarafından müttehiz mukarrerât: Şark meselesini hallini müzakere etmek üzere 21 Şubatta Londra'da düvel-i müttefika murahhaslarıyla Osmanlı ve Yunan Hükümetleri murahhaslarından mürekkep bir konferans ictimâa davet olunacaktır. Mevcud muahdede hadizat dolayısıyla zaruri görülecek tadîlât icra edilecektir. Hükümet-i seniyyeye gönderilen deâvînde Mustafa Kemal Paşa'nın veyahud Ankaraca me'zûniyyet-i lâzımeyi haiz murahhasların Osmanlı heyet-i murahhasası meyanında bulunmaları da meşrûttur. İşbu mukarrerât düvel-i müttefikanın İstanbul mümessilleri tarafından tebliğ edildi. Tayin buyuracağımız murahhaslar buradan intihâb edeceğimiz zevat ile birleşmek üzere karar ve cevabınıza intizar ediyoruz." (ATASE, (İSH 15- B), Kutu 1039,Gömlek 95, Belge 95-1)

Mustafa Kemal Paşa, Ahmet Tevfik Paşa'ya gönderdiği telgrafta, müttefiklerin Londra'da Şark Meselesini çözmek için yapacakları konferansa İstanbul hükümeti yerine resmi olarak TBMM'yi davet etmeleri gerektiğini ifade etmiştir (Atatürk, 1982: 554-555). Böylece Mustafa Kemal Paşa, Türkiye adına barış görüşmelerine gidecek delegelerin TBMM hükümeti tarafından gönderilebileceğini ve müttefik devletlerin bunu resmi olarak kabul etmesi gerektiğini söylüyordu. Mustafa Kemal Paşa 28 Ocak'ta gönderdiği telgrafta Padişah'ın TBMM'yi tanınmasını ve İstanbul'da ikamet etmeye devam etmesini ayrıca TBMM hükümetinin Ankara'da bulunması gerektiğini belirtmiştir (ATASE, (İSH 15- B), Kutu 1039,Gömlek 95, Belge 95-1a).

TBMM hükümetinin konferansta tek temsilci olmasında ısrar edilmesi üzerine Ahmet Tevfik Paşa 1 Şubat'ta Fevzi Paşa'ya gönderdiği telgrafta Kral Konstantin Atina'ya döndüğü için Avrupa'da Yunanistan yerine Osmanlı Devleti lehine bir atmosfer oluştuğunu fakat Sevr Antlaşması'nın uygulanmasını savunanların da etkin olduklarından bahsetmekteydi. Dolayısıyla Ahmet Tevfik Paşa İtilaf devletlerinin Ankara hükümetini konferansa bu şekilde katılmayı kabul etmeyeceği için davet ettiğini bunu boşa çıkarmak için Ankara hükümetinin İstanbul hükümetiyle birlikte hareket etmesi gerektiğini söylüyordu. Aksi takdirde İstanbul ve Boğazların kaybedilme ihtimali vardı (TTK, TP, Kutu 16, Gömlek 15, Belge 15, Tarih 1 Şubat 1921). Netice olarak büyük ihtimalle Ahmet Tevfik Paşa konferansta İstanbul hükümetinin tek başına başarılı olacağını düşünmüyordu. Bunun için Ankara hükümetini konferansa katılma yönünde ikna etmeye çalışıyor ve olumsuz bir netice alınması durumunda vebalin Ankara hükümetinde olacağını beyan ediyordu.

Ahmet Tevfik Paşa Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği bir başka telgrafta Londra'da düzenlenecek konferansa Ankara heyeti yalnız gittiği takdirde kabul edilmeyeceği bilgisini paylaşmaktadır (ATASE, (İSH 11-B), Kutu 725, Gömlek 58, Belge 58-2). Ahmet Tevfik Paşa gönderdiği telgraflarla Mustafa Kemal Paşa'yı ikna edememiş ve İstanbul hükümetiyle Ankara hükümeti konferansa iki ayrı heyet olarak katılmıştır. 29 Ocak tarihinde konferansa TBMM hükümeti adına bir heyet gönderilmesine karar verilmiştir. TBMM heyeti tarafından antlaşma hakkında karşı bir teklif hazırlanacak ve bu teklif TBMM'de görüşülüp karara bağlanacaktı (BCA, 030.18.01/02.33.09, 29.01.1921). Mebusların çoğu konferansa İstanbul heyetiyle birlikte katılmayı reddetmiş ve ayrı bir heyet olarak katılmayı tercih etmiştir (Çetin, 2015: 427).

İstanbul ve Ankara Heyetlerinin Stratejisi

Ankara hükümeti adına Mustafa Kemal Paşa tarafından resmi davet olması halinde konferansa gitmek üzere Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey başkanlığında bir heyet oluşturulmuştur (BCA, 030.18.01./02.33.14, Tarih 6.2.1921, Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Zabıt Cerideleri I, Ankara 1985, 366-367). Ankara hükümeti heyeti Londra'ya gitmeden önce İtalya'ya giderek Anadolu'da Yunan varlığını milli çıkarlarına uygun bulmayan İtalya'nın (Fromkin, 2018: 472) desteğini alarak İtalya'nın müttefik devletler adına Ankara hükümetini resmi olarak konferansa davet etmesini sağlamıştır (Goloğlu, 2010: 106).

Diğer taraftan Ahmet Tevfik Paşa Londra Konferansı'na gidecek heyetin başkanlığına 11 Şubat 1921 tarihinde atanmıştır. Ahmet Tevfik Paşa Londra'ya gitmeden önce basına yaptığı açıklamada konferanstan olumlu neticeyle döneceklerini iddia etmiştir. Ahmet Tevfik Paşa başkanlığındaki heyet konferansta Türkiye'nin bağımsızlığını savunacak ve Osmanlı topraklarındaki Hristiyan azınlıkların haklarına riayet edileceğini belirtecek ve Sevr Antlaşması'nın yeniden düzenlenmesini talep edecekti (Çetin, 2015: 429).

Fransız basınında çıkan haberlere göre İstanbul ve Ankara arasında bir uzlaşma olmadıkça Anadolu'da bir olumlu sonuç alınamazdı. *Daily Telegraph* gazetesine göre konferansta birlik sağlanması Türkiye için oldukça önemliydi. İki heyet arasındaki anlaşmazlıktan en fazla Yunanlılar kazançlı çıkacaktı. Uluslararası basın iki Türk heyetinin birlikte konferansa katılması yönünde yayımlar yapıyordu, aksi takdirde konferansın verimli geçmeyeceği açıkça görülüyordu. Diğer taraftan İstanbul gazetelerinde çıkan yazılarda Ankara hükümeti konferansa ayrı bir heyetle katıldığı için ağır bir şekilde eleştiriliyordu. *Vakit* gazetesinde çıkan bir habere göre, iki heyet arasında ciddi bir fark yoktu. İki heyet Misak-ı Millî siyasetini savunuyor ve bağımsız bir Türkiye için mücadele ediyordu. Ahmet Tevfik Paşa, Paris'te Sevr Antlaşması hükümlerinin düzeltilmesi gerektiğini savunmuştu benzer

şekilde Londra'daki konferansta Ankara heyetiyle birlikte aynı görüşleri savunacaktı (Vakit, 1921: 1).

İstanbul ve Ankara heyeti başkanları Ahmet Tevfik Paşa ile Bekir Sami Bey Londra'da konferansta fikir birliğine varmak için önceden birkaç görüşme yapmış ve heyetlerin konferansta birlikte hareket etmesine karar vermişlerdir. Konferansta izlenecek politikaya göre, önce Ahmet Tevfik Paşa İstanbul hükümeti adına görüşlerini açıklayacak ve daha sonra millî taleplerin Ankara heyeti tarafından müzakere edileceğini beyan edecekti (Vakit, 1921: 1).

23 Şubat 1921 tarihindeki toplantıda önce Ahmet Tevfik Paşa kısa bir savunma yapmış ve daha sonra Ankara heyetine söz verilmesini rica ederek konuşmasını bitirmiştir. Ahmet Tevfik Paşa'nın bu şekilde davranması Ankara ve İstanbul heyetlerini ayrı ayrı davet ederek Türkiye'nin adeta ikiye bölündüğünü göstermeye çalışan Lloyd George için tam bir hayal kırıklığı olmuştur. Bu bağlamda Ahmet Tevfik Paşa konferansta sözü kendi iradesiyle Ankara heyetine bırakarak heyetler arasında ikilik çıkmasını engellemiştir (Çetin, 2015: 438). Böylece bütünlük içinde hareket eden İstanbul ve Ankara heyetleri konferansa sunulacak teklifleri birlikte hazırlamıştır.

24 Şubat tarihli toplantıda İstanbul ve Ankara heyetlerinin uzlaştıkları belirtildi ve her iki heyetin istekleri Bekir Sami Bey tarafından dile getirildi. İzmir ve Trakya'da Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu ve bu bölgelerin ekonomik bakımdan Türkiye için ne kadar önemli olduğu konferanstaki delegelere izah edildi (Çetin, 2015: 441). 25 Şubat'ta Lloyd George, Türkiye ve Yunanistan'ın müttefiklerin vereceği karara uymak zorunda olduğunu, Sevr Antlaşması'nın İzmir ve Trakya ile ilgili maddelerine ilave olarak Türkiye ve Yunanistan arasında esir antlaşması yapılacağını ve her iki tarafın azınlıkların haklarını korumak zorunda olacağını belirten kararları Türk ve Yunan heyetlerine deklare etmiştir. Bekir Sami Bey bu taleplerin olumlu karşılanacağını ve tahkikatın neticesinin de kabul edileceğini ayrıca Sevr Antlaşması konusunda tek başına karar verme yetkisi olmadığı için Ankara'dan talimat beklediklerini belirtmiştir (Çetin, 2015: 443-444). Mustafa Kemal Paşa, Bekir Sami Bey'e gönderdiği bir telgrafta Sevr Antlaşması'nın asla kabul edilmeyeceğini ve Misak-ı Milli'den geri adım atılmayacağını beyan etmiştir (Şimşir, 1992: 201-202).

Diğer taraftan 4 Mart tarihli toplantıda müttefik devletlerin İzmir ve Trakya bölgesinde uluslararası tahkikat yapılması teklifi Yunanistan heyeti tarafından reddedilirken, Türkiye adına söz alan Bekir Sami Bey 25 Şubat tarihli toplantıda sunulan şartlar kabul edildiği takdirde uluslararası bir tahkikatın kabul edileceğini ifade etmiştir. Ayrıca Bekir Sami Bey, Sevr Antlaşması'nın ağır maddeleri bağımsız bir Türkiye'nin varlığını onaylayacak şekilde yeniden düzenlenirse antlaşmanın kabul edileceğini de sözlerine eklemiştir (Çetin, 2015: 448-449).

Londra Konferansı görüşmelerinde İtalya, Yunanistan'ın İzmir işgaline milli çıkarları doğrultusunda karşı çıktığı için Türkiye'yi destekliyor fakat Lloyd George İzmir işgalinin devamından yana olduğu için Yunanistan tarafını tutuyordu. Bu yüzden konferans görüşmeleri süresince İngiliz basınında Türkiye aleyhine yazılar çıkması sürpriz değildir (TTK, TP, Kutu 17, Gömlek 12, Belge 12, Tarih 7 Mart 1921). Baskılara rağmen Londra Konferansı'nda istenilen netice alınamamıştı. 12 Mart'ta müttefik devletler tarafından konferansta alınan kararlar Türk ve Yunan heyetlerine tebliğ edilmiş ve olumlu ya da olumsuz cevap verilmesi istenmiştir. Antlaşma düzeltilmiş şekliyle onaylanırsa Türkiye'nin Milliyetler Cemiyeti'ne üye olması sağlanacak, İstanbul'un Türklere alınacağı ile ilgili tehdit içeren hükümler antlaşmadan çıkarılacak ve Boğazlar komisyonunun başkanlığı Türkiye'ye verilecekti. Müttefikler İstanbul'u terk ederek işgalin Çanakkale ve Gelibolu ile sınırlı kalmasını kabul edecekti. Müttefikler İzmir'i Osmanlı idaresi altında bırakacaktı. İzmir'e Milletler Cemiyeti tarafından Hristiyan bir vali atanacaktı (BOA, MV, 221/90 1339 B 05). Londra Konferansı kararları kamuoyunda tepki uyandırdı. Özellikle İzmir'e özerklik verilmesi ve Milletler Cemiyeti'ne terk edilmesi barış umutlarını boşa çıkartmıştır (Hâkimiyet-i Milliye, 1921: 1).

Ahmet Tefik Paşa 14 Nisan'da İstanbul'a döndükten sonra saraya giderek Padişah'a Londra Konferansı hakkında bilgiler vermiştir (Vakit, 1921: 1). 21 Nisan tarihli İngiliz İstihbarat raporlarına göre, Müttefik devletler İstanbul ve Ankara arasında bir uzlaşma sağlamak için her iki heyete baskı yapmıştı. Roma'da alınan karara göre, Sevr Antlaşması'nı kesinleştirecek ikinci bir Londra Konferansı toplanıncaya kadar, İstanbul yönetimi kendi konumunu muhafaza edecek ve Ankara hükümetine karşı tavır almayacak ve Ankara da benzer şekilde hareket edecekti (Sonyel, 2014: 1123-1124).

Ahmet Tefik Paşa basına yaptığı açıklamalarda konferanstan son derece memnun olduğunu, vatanın kurtarılması ve Sevr Antlaşması'nın düzeltilmesi başta olmak üzere önemli konularda Ankara heyetiyle aynı görüşleri paylaştıklarını ifade etmiştir. Ahmet Tefik Paşa'ya göre, iki heyetin konferansta birlikte hareket etmesi Yunanistan heyetinin fırsatçılık yapmasını engellemiştir (ATASE, (İSH 17-A), Kutu 1232, Gömlek 126, Belge 126-1). Türk heyeti Londra Konferansı sonucunda İzmir ve Trakya konusunda asla taviz vermemiştir.

İtilaf devletleri Türk-Yunan Harbine son vermek ve kalıcı bir barış sağlamak için 1922 yılında Paris'te yeni bir konferans düzenleme kararı almıştır. Sakarya Savaşı'nı kaybeden Yunanistan barış antlaşması için İtilaf devletlerine umut bağlamıştır. Daha önce Yunanlıların İzmir'e girmesine göz yuman Lloyd George artık şartların değiştiğini ve Yunanlıların İzmir'de kalamayacaklarını belirten bir taslak hazırlamıştır. Bu arada Türk ordusu İzmir ve Trakya'yı ele geçirince İtilaf Devletleri tarafından yapılan ateşkes

teklifi kabul edilmiş ve Mudanya'da yapılan müzakereler neticesinde Anadolu ve Trakya'da Yunan işgali sona ermiştir.

Sonuç

20. yüzyılın başından itibaren İngiltere Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü parçalamaya yönelik politikalar uygulamıştır. İngiltere'nin en önemli sömürgelerinden birisi olan Hindistan yolu üzerindeki stratejik bölgeler Osmanlı sınırları içindeydi. Başta Akdeniz, Süveyş Kanalı, Mısır, Basra Körfezi ve Mezopotamya olmak üzere bu bölgelerde İngiltere çıkarları doğrultusunda Fransa ve Rusya ile sürekli rekabet halindeydi. Bu bölgeler Osmanlı zayıfladığı için el değiştirebilir, Rusya veya Fransa'nın kontrolüne girebilirdi. Trablusgarp ve Balkanlardaki ağır yenilgiler sonrası İngiliz politikasına yön verenler dış politikada Osmanlı Devleti'nin artık son dönemine geldiğini düşünerek hareket etmişlerdir. Bu bağlamda İngiltere Osmanlı Devleti'nin mevcut şekilde devam etmesini kendi çıkarlarına uygun bulmadı ve Osmanlı Devleti'nin bölünmesine yönelik politikaların uygulayıcısı oldu.

Paris Barış Konferansında İtilaf Devletleri İngiltere'nin öncülüğünde İzmir'in işgaline karar vermiş ve arkasından düzenledikleri çeşitli konferanslarla Osmanlı topraklarını istedikleri gibi şekillendirmek istemiştir. Bu bağlamda Londra Konferansı, San Remo Konferansı ve Limpne Konferansı Türkiye'ye Sevr Antlaşması'nı dayatmak için yapılmış konferanslardır. Yunan birliklerinin İzmir operasyonu kararları Limpne Konferansı'nda alınmıştır. Dolayısıyla bu konferanslar dizisi bittiğinde 10 Ağustos 1920 tarihinde Osmanlı Devleti'nin sona ermesi anlamına gelen Sevr Antlaşması imza aşamasına getirilebilmiştir. Gelecekte dünya savaşları gibi yeni savaşlar çıkmaması adaletli barış antlaşmalarının düzenlenmesiyle kalıcı barışın tesis edilmesine bağlıdır.

İzmir, Sevr Antlaşması maddeleri bahane edilerek işgal edilmiştir. Bu işgal projesi tamamen Türkleri Avrupa'da istemeyen Lloyd George'un organizasyonudur. Diğer taraftan Sevr Antlaşması İstanbul ve Ankara hükümetlerinin birbirleriyle uğraşmalarını engellemiş ve aynı amaç etrafında antlaşmanın maddelerinin yeniden düzenlenmesi için birlikte hareket etmelerini sağlamıştır. Bu bağlamda Ankara hükümeti hem İstanbul hükümetiyle hem de İtilaf Devletleri'yle görüşmeler yaparak uluslararası gelişmeleri yakından izlemiş ve Milli Mücadelenin başarılı olmasını sağlamıştır. Böylece Türkiye İtilaf Devletleri'nin dünyanın farklı coğrafyalarında sömürge düzenlerini devam ettirmelerine engel olarak diğer ülkelere rol model olmuştur.

Yunanistan delegeleri Paris Barış Konferansı'nda, Batı Anadolu'da özellikle İzmir ve çevresinde nüfus çoğunluğunun Rumlarda olduğunu dolayısıyla Wilson İlkeleri'ne dayanarak bu bölgenin Yunanistan'a verilmesini savunmuştur. Ayrıca Türklerin İzmir ve çevresinde Rumları katlettiği

şeklinde iddialar öne sürülerek işgal için ortam hazırlanmıştır. Fransa'yı da yanına alan İngiltere bu iddiaları desteklemiş ve Yunanistan'ı Anadolu'nun paylaşımına ortak etmiştir. İngiltere, gizli paylaşım antlaşmalarında İtalya'ya Batı Anadolu'da bazı yerler vermişti. Ancak, İngiltere güçlü bir İtalya yerine güçsüz Yunanistan'ı tercih ederek İzmir ve çevresini Yunanistan'a vermiştir. Bu durum İtalya'nın konferansı terk etmesine neden olmuş ve İtilaf Devletleri arasında ilk defa görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır. 6 Mayıs 1919 tarihinde yapılan Yüksek Konsey toplantısında dönemin İngiltere başbakanı Lloyd George Yunanistan'ın soydaşlarını kurtarmak için Batı Anadolu'ya asker çıkarmasını teklif etmiş ve Yunan Birlikleri 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmiştir. Dolayısıyla, İtilaf Devletleri kendi aralarında tam bir uzlaşma sağlayamadıkları için Osmanlı Devleti ile yapılacak barış antlaşmasının esaslarını Paris Barış Konferansı'nda belirleyememişlerdir. Bu süreçte Anadolu topraklarını haksız bir şekilde işgale başlayan İtilaf Devletlerine karşı Millî Mücadele başlamıştır.

Ahmet Tevfik Paşa birçok tarihi olaya tanıklık ederek devletine ve milletine yıllarca hizmet etmiş bir devlet adamı olarak bu çalışmanın en önemli kişilerinden biri olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son sadrazamı olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun en zor dönemi olan çöküş günlerinde devletin bütün yükünü adeta tek başına omuzlamıştır. Özellikle barış konferanslarında Ankara hükümetiyle birlikte hareket ederek millî mücadelenin başarılı olmasında en büyük paylardan birisi de ona aittir. 1 Kasım 1922 tarihinde saltanat kaldırılınca durum değerlendirmesi için bakanlar toplantısı yaptığında bakanlar istifalarını verip toplantıdan ayrıldılar. Bu duruma çok üzülen Ahmet Tevfik Paşa durumu padişaha haber veremedi. Ahmet Tevfik Paşa o toplantıdan sonra evinden dışarı ancak Sultan Vahideddin 17 Kasım'da İstanbul'dan ayrıldıktan sonra sade bir vatandaş olarak çıktı ve tarihe imparatorluğun cenazesini kaldıran adam olarak geçti. Sultan Vahideddin tarafından kendisine verilen sadrazamlık mührü (*müühr-i hüümâyun*) vefat edene kadar elinde kaldı. Ölmeden önce mühür devletin şerefidir diyerek muhafaza etmesi için aynı zamanda Sultan Vahideddin'in damadı olan büyük oğlu İsmail Hakkı Okday'a vermiştir. Tarihi ve manevi değere sahip olan bu mühür, şu anda torunlarının himayesinde muhafaza edilmektedir.

Kaynakça

- ATASE, (İSH 11-B), Kutu 725, Gömlek 58, Belge 58-2.
- ATASE, (İSH 13-A9, Kutu 875, Gömlek 22, Belge 22-1.
- ATASE, (İSH 14-A), Kutu 1007, Gömlek 78, Belge 78-3.
- ATASE, (İSH 10-A), Kutu 576, Gömlek 53, Tarih 18.05.1336.
- ATASE, (İSH 11-B), Kutu 745, Gömlek 63, Belge 63-1 a.
- ATASE, (İSH 15- B), Kutu 1039, Gömlek 95, Belge 95-1
- ATASE, (İSH 15- B), Kutu 1039, Gömlek 95, Belge 95-1a
- ATASE, (İSH 17-A), Kutu 1232, Gömlek 126, Belge 126-1.
- BOA, MV, 221/90 1339 B 05.
- BOA, DUİT, nr. 37/32.
- BCA, 030.18.01/02.33.09, 29.01.1921.
- BCA, 030.18.01./02.33.14, Tarih 6.2.1921.
- TBMM G.C.Z. I, Ankara 1985, ss. 366-367.
- TTK, TP, Kutu 16, Gömlek 15, Belge 15, Tarih 1 Şubat 1921.
- TTK, TP, Kutu 17, Gömlek 12, Belge 12, Tarih 7 Mart 1921.
- Hâkimiyet-i Milliye, 1 Mart 1921, nr. 121, s.1.
- İkdam, 19 Şubat 1921, nr. 8600, s.1.
- Vakit, 25 Şubat 1921, nr. 1155, s.1.
- Popüler Tarih, 2003, s.43.
- Tarih ve Toplum, 1984, ss. 50-51.
- Akşin, S. (2010). *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akşin, S. (2010). *İç Savaş ve Sevr'de Ölüm*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Artuç, İ. (1988). *Kurtuluş Savaşı'nın Zorlu Yılları*, İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Atatürk, M.K. (1982). *Nutuk II*, İstanbul: MEB, ss. 554-555.

- Barr, J. (2016). *Kırmızı Çizgi Paylaşılmayan Toprakların Yakın Tarihi*, İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Biren, M.T. (1993). *Bir Devlet Adamının Mehmet Tevfik Beyin (Biren) II. Abdülhamid, Meşrutiyet ve Mütareke Devri Hatıraları*, İstanbul: Arma Yayınları, C. 2, ss. 198-199.
- Çetin, N. (2015). *Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Ediz, İ. (2015). *Diplomasi ve Savaş -İngiliz Belgelerinde Batı Anadolu'da Yunan İşgali- (1919-1922)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Fromkin, D. (2018). *Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı*, İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Goloğlu, M. (2014). *Milli Mücadele Tarihi-III Üçüncü Meşrutiyet 1920 Birinci Büyük Millet Meclisi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Goloğlu, M. (2010). *Milli Mücadele Tarihi-IV Cumhuriyet'e Doğru 1921-1922*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Köse, İ. (2016). *Türk-Amerikan İlişkilerinin Şekillenmesinde Amiral Mark L. Bristol'un Rolü (1919-1927)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Macmillan, M. (2004). *Paris 1919: 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi*, Çev: Belkıs Dışbudak, Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Okday, İ.H. (1994). *Yanya'dan Ankara'ya*, İstanbul: Sebil Yayınevi.
- Rey, A.R. (2007). *İmparatorluğun Son Dönemlerinde Gördüklerim Yaptıklarım (1890-1922)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sander, O. (2010). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Sonyel, S.R. (2014). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Şimşir, B. (1992). *İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. I, s. 6.
- Şimşir, B. (1992). *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. 3, ss. 201-202.
- Tansel, S. (1977). *Mondros'tan Mudanya'ya*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, C. I, ss. 257-258.
- Tevfik, R. (2013). *Biraz da Ben Konuşayım*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Topuzlu, C. (2003). *İstibdat-Meşrutiyet-Cumhuriyet Devirlerinde 80 Yıllık Hatıralarım*, İstanbul: Nobel Matbaacılık.

